

Egy kapavágás három gyíktojást fordított ki. Betettem az íróasztalomra. Az egyiket deszkaskatulyába tettem, a másikat egy celluloid-szelenczébe, a harmadikat egy csésze-tányérba. Látni szerettem volna, milyen a kis gyík, mikor kibúvik a tojásból?

Estefelé mind a három tojás egyformán behorpadt. Eszembe jutott Teschler György könyve az Ablepharus pannonicusról. Figyelte ezt az állatot éveken át, boncolta, rajzolta, analizálta s leírta az utolsó idegszáláig egy vastkos könyvben, amely az Akadémiánknak legbámulatosabb luczaszéke. Sajnálattal mondja Teschler ebben a könyvében, hogy a gyíktojások kikeléséről nem mondhat semmit, mert azok, mielőtt kikeltek volna, elromlottak.

Gyermekkoromban nekem is volt már egyszér gyíktojásom és ki akartam kelteni, de nem sikerült.

S ime, ezek is egynehány óra alatt elromlottak. Hiába tettem egyiket nedves homokba, másikat vízbe, a harmadikat hűvös árnyékba, egyik megpenészedett, a másik összefonnyadt. Ki tanította meg a gyíkot arra, hogy épen olyan helyre és olyan mélyen helyezze el a tojásait, hogy a nap melege érlelje őket, de el ne szárítsa s a föld nedvessége táplálja őket, de el ne penésztse. Ki tanította meg erre a gyíkot?

Tud-e a vipera ugrani?

Már régen szándékoztam Dr. Vutskits György tanár úrnak e folyóirat mult évi XV. számában a fenti cím alatt megjelent cikkéhez hozzászólni, azonban eddig különféle körülmények meggátoltak ebben; de miután a kérdés olyan közérdekű, hogy aktualitását hosszabb idő után sem veszti el, azért a lefolyt idő hosszúsága dacára is engedtessek meg nekem a kérdést illető nézetemnek, illetve tapasztalataimnak elmondása.

Mindenekelőtt legyen szabad megjegyeznem, hogy a magyar laikus közönség, amint biztosan tudom, nem a Vipera berust, vagy a V. amodytest nevezi *kurtafarkú* kígyónak, hanem az Anguis fragilist, a régi tankönyvek „törékeny kuzmá“-ját, amely körülményt jó lenne mások hozzászólásával is tisztázni, hogy e három fajnak népies neve megállapíthatassék. Tanulok koromban mi a *vakkígyó* nevet, mint ahogyan a szótár a német *Blindschleichet*, az Anguis fragilist, magyarra fordítja, sohasem hallottuk, hanem az állatkát *kurtafarkú kígyónak* mondtuk.

A Vipera berus természetrajzához, úgy mint az a fent említett cikkben előadva van, — az állítólagos ugrást kivéve — alig van mondani valóm, ha csak az nem, hogy sokaknak állítása szerint a tűz olyan vonzerőt gyakorol e kígyóra és a szarvas viperára, hogy olyan helyeken gyűjtött éjjeli tüzekhez, ahol közelben viperák tartózkodnak, egyik-

Őz vadászaton.

Hol vagytok ti tavasznak és nyárnak verőfényes napjai, hol a természet lombdísze, hol van az a pezsgő élet, mely olyan érdekessé, vonzóvá tett előttünk eddig erdőt, mezőt? Így sóhajtok fel önkénytelenül is, ha végigjártatom tekintetem az elsárgult lombokon, melyeknek dalos lakói búcsút mondvá, talán már a tengeren túlról gondolnak az eddig oly kedves hazájokra. S a válasz reá: mind a múlté már az, csak emlékezetünkben élnek még emlékei ama kedves időnek, midőn még távol tartá magát innét a halál kaszája. A borongós őszi napok már beköszöntöttek s velők együtt felütötte fejét a természetben a lassu haldoklás, annak munkája látszik minden levelen, minden kis fűszálon. Azok az apró, sárga pontocskák, melyek itt-ott előtűnnek a leveleken, magukban hordják az

enyészet csiráját. A kis levél lassan sorvad s pár nap múlva már egy kis szellő érintésére is lassan, zörögve hull le oda a fa tövéhez, hol a hasonló sorsban részesült testvérek fogadják s talán búcsúszó a fához, mint anyához intézett utolsó istenhozzád van abban a kis zörgésben kifejezve. Ki tudja? A mezőn is foly az élet-halálharez, de a halál győz s a csillogó bikanyállal mint halotti lepellel borítja

be a kopár tarlókat, melyeknek szélén, mint a szebb idők emléke, áll egy magányos napraforgó, belebámulva a nagy végtelenségbe.

Mily szomorú kép, mily mélabús hangulat terjeng szét az egész természet fölött, mely lassan készülődik a hosszú téli álomra, hogy kipihelve magát, jövőre új erővel kezdhesse munkához. Ez a melankólia visszhangra talál lelkemben, kimondhatatlan szomorú érzés vesz rajtam erőt, hiszen annyira szeretem a természetet s látnom kell, hogy mint hal ki ereiből az élet és én nem tudom azt megakadályozni. Eszembe jutnak a szebb, verőfényes napok, mikor minden esupa élet volt idekint, a fűben a bogár, a fákban a madár, a természet pompája, minden, de minden a természet életét hirdette; és most . . . még egy madár hangját sem halljuk. Ez a nagy némaság az örök megsemmisülés gondolatát kelti fel bennem s talán kétségbe esnék, ha nem tudnám, hogy ez a pusztulás nem fog örökké tartani, mert a tavaszi napsugár ismét életet fog varázsolni a mostani kietlenség helyébe.

Lombhullató, ködös, őszi hajnal volt; a fákról nagy szemekben hullottak alá az éjjeli esőcseppek s csak ezek halk koppanása zavarta meg az ébredező természet némaságát. A sűrű köd annyira belepte az egész erdőt, hogy csak a közelben levő fák törzsének körvonalait vehettem ki, a többi még eltakarta előlem ez az át nem látható szürkeség. Nesztelenül haladtam a tiszta, levéltelen eserkész-ösvényen, melyen már oly sokszor jártam be a Hegyfőt egy kapitális őz bak után, remélve, hogy talán sikerül Diana istenasszony kegyeltjei közé bejutnom. Ma is ez a remény hajtott ki ily korán; valóban korán, mert még egy-két esillag is lepislog hozzám kérdően, hogy mit keresek most itt, hol még egy élő lény sem mozog. Mőhön szívom be ezt a jó friss levegőt, melyet sehol sem talál az ember, csak itt a szabad természet ölén. Aki ezt megszokta, talán nem is tudna nélküle megélni, én legalább nem hiszem, hisz ha csak egy kis gyöngeszellő érinti is arcomat, úgy érzem, mintha új erő szállna testembe. Meggyorsítom lépteimet; messze van még a Szarvas-fertő, ahol az a remek bak tanyázik. Nem tudnám leírni azt az érzést,

másik egészen a tűz közelébe is kúszik, amely állítást annál kevésbé lehet kerekén elutasítani, miután az állatok nagy részének az éjjeli világitáshoz való vonzódása általánosan ismeretes.

Ezek után most már áttérhetek a vipera állítólagos ugrására, megjegyezvén, hogy én e kérdést kiterjesztem mindkét hazai fajunkra, melyeknek táplálkozási viszonyai és egyéb szokásai amúgy is majdnem azonosak. Hogy e kérdéshez hozzászólani bátorkodhatom, azt csak azon tényrelel óhajtom igazolni, hogy életemben legalább is 40—50 Vipera berust és e számnál még több Vip. ammodytest öltem meg és hogy emellett e kígyókat a szabadban különféle életviszonyaikkban sikerült megfigyelnem.

Ha arra kellene válaszolnom, hogy hazánk mely vidékén, illetve melyik hegységében akadtam leggyakrabban a Vipera berusra, (mert e faj forog szóban,) úgy habozás nélkül a hátszeg-völgyi *Korojesd* község fölött elterülő, az úgynevezett *Kuszturák*-hoz vezető havasi tájat jelölném meg olyanul, hol e kígyó közönséges jelenség; itt egy ízben félóra alatt, az úton sütkérező 6 ilyen kígyót pusztítottam el. Volt közöttük olyan példány is, melynek alapszíne oly sötét volt, hogy a hátán végig vonuló sötét rajz az alapszínbe teljesen beolvadt; de teljesen fekete példányt nem találtam. Több évvel ezelőtt Német-Bogán vidékén találtam én egy — sajnos, fejetlen — teljesen fekete kígyó-hullát, melyet a nemzeti múzeumnak küldöttem fel; de hogy e csonka példány melyik fajhoz tartozott, azt velem nem

közölték. Ráakadtam a V. berusra a Szárkón, a Parengen, a bihari havasokon, a Szemeniken és a Retyezát láncolatának Horojesd falura nyíló egyik völgyében is, mely utóbbi helyen néhány óra alatt négy darabot ütöttem agyon. E helyen került szemem elé egy példány, mely a völgyben folyó patak partján, a víztől alig egy lépésnyire, épen egy kinőtt vízipatkány lenyelésével volt elfoglalva; a patkánynak fele a kígyó torkából még kilógott, midőn a viperát megpillantottam, de amint a kígyó jelenlétemet észrevette, a patkányt néhány erős nyomással torkából kiadta és rétesalakba tekerődzvén, fejét, mint védelmi állapotban rendesen, kissé felemelte és így várta sorsát. Ugrásról persze szó sem volt és én néhány ütéssel ártalmatlanná tettem. En is ingereltem akárhányszor a hazai vipera mindkét

faját; megtörtént az is, hogy ütéseim nem jól találtak; de ennek vagy menekülni akarás volt a következménye és pedig legtöbbször ez, vagy pedig a kígyónak védelmi helyzetben való maradása, de soha sem ugrási vagy olyan mozdulat, mely e nevet megérdemelné. A fejével való kicsapást ugrásnak csak nem lehet nevezni, egyéb mozdulatot pedig az ilyen veszélyben forgó kígyó velem szemben még soha sem tett. Mindezek után *Méhely L.* úrral én is mesének tartom a vipera ugrásáról szóló állítást és tisztelet-becsület *Langer Ede* brassói polgár egyéb dolgokban való szavahihetőségének, de azon állítását, hogy „neki a bodzai szorosban egy közönséges vipera a mellére ugrott“, határozottan kétségbevonom. A tények s események nagyítása,

azt a vágyat, amely vitt oda le, abba a völgybe; azt csak olyan ember ismeri, aki tudja, hogy az első őzbak elejtése utáni vágy mire képesít. A szürkületet lassankint halvány derengés váltja föl, de a kilátás nem akar tisztulni, ez az átkozott köd még mindent eltakar előlem; ha sokáig így tart, félek, hogy ma is eredmény nélkül akaszthatom szegre expresszemet. Egy kis ökörszem nagy csiesergéssel repül fel mellőlem egy félig elkorhadt tölgyfa törzséről... valószínűleg ott aludt és én most fölzavartam. Ez az első élő lény, amely életjelt adott ma előttem magáról. Hangjára fölrezzentem merengésemből s óvatosabban haladtam előre, mert mind közelebb jutottam célomhoz. Örömmel láttam, hogy a köd lassan kezd felemelkedni s én tanácsosabbnak tartva bevárni, míg egészen eloszlik, megálltam. Egy harkály kopogása zavarja csak az erdő esőndjét, jókor fogott ez is a reggelhez, mily szorgalmasan kutat eledele után. Hűvös széláramlat legyinti meg arcomat; megérik a fákon maradt sárga levelek is, mert halk zizegéssel hullanak alá érintésére. Amott egy pók két faág között kifeszített hálójába hull egy levél, melytől a pók rémülve fut rejtékébe; majd óvatosan előbuvik és vizsgálja, nem-e egy óriási sárga légy került a hálójába? Meggyőződve a sajnos valóról, egy párszor megpróbálja a hivatlan vendéget kitaszítani, de belátva, hogy nem sikerül, visszavonul, várva, míg egy jó falat kerül a fogóba.

A köd már egészen föllibbenté szárnyait, szabad a kilátás, mehetek tovább. Még egyszer óvatosan körülnézek s most már minden lépésre vigyázva, nehogy egy véletlenül lábaim alá kerülő galyra lépjek, haladok előre, mert a legkisebb nesz is gyanut keltene a netalán közelben levő óvatos őzbakban s esetleg áruólom is lehetne s majd csak bőftentéseiben gyönyörködhetnék.

Ott... ott... elől, a ledőlít fatörzs mellett láttam valamit mozogni, mi az? A távolság miatt nem tudom kivenni; távesszemhez kell folyamodnom, hogy kiségitsem bizonytalanságomból. Az egy őzsuta. Sokáig kémlelődom, vajjon nincs-e bak is a közelben. Nem volt ott s az őzmana is, szelet kapva, kis borjával együtt eltűnt a fák között. Pedig maradhattak volna, szilenciumot mond reájok a vadász-törvény.

Megyek tovább egy házzal, egy fával. A gerinczen vagyok. lábaim alatt a Szarvas-fertő, melyben még majdnem egészen zöld a fák, úgy megvédi őket a hidegtől az a két magas hegy oldal s oly jól esik a szemnek a sok sárgaság után egy kis zöldet látni. Itt már igazán óvatosságra van szükség, mert egy legördült kövecske nagy bajt okozhat. Noha minden lépésre ügyelek is, szememet fürkészve jártatom végig a hegyoldalon, melynek mindjárt az aljához érek. Lélegzetemet visszafojtva húzódok egy fa mellé; ott van, igen, jól láttam, ott a vastag bükkfa mellett eszszolta kis gyöngyös agancsát egy fiatal hajtáson. Milyen közel jutottam hozzá annélkül, hogy észrevettük volna egymást. Hisz csak most látom, hogy esupa véletlenségből mily jól fedeztem magamat azzal a vastag bükkfával. Nincs vesztegetni való idő, mert bármely pillanatban szelet kaphat és akkor ismét nem látjuk egymást jó ideig. Most megfordult, épen lapoczkáját mutatta... Puskámat arcomhoz emelve, a következő pillanatban tompa dörrenés zúgott végig a Szarvas-fertő völgyén s bakom tűzben rogyott össze. Mire hozzá értem, kedves szemei már üvegesedni kezdettek, kihalt belőlük az élet. E látványra köny lopódzott szemembe, mely úgy az öröm, mint a fájdalom könye volt; az örömköny első őzbakomat illeti, a fájdalom könye pedig az erdő egy kedves halottját.

Mulandó minden, csak a múlt kedves emlékei maradnak meg s olyan jól esik ilyenkor, virágtalan, esőndes őszi délután visszagondolni reájuk, midőn kint a szabadban minden a mulandóságot juttatja eszünkbe. A levélhullás az, ami oly haldokló képet ad ősszel az erdőnek. A hársfa megkezdi s a többi fa sorban folytatja a levélhullást s mire mindnyájan bevégezik, a tél is beköszönt s akkor álomra hajtja fejét az örökszép természet.

Ifj. Petricsek István.

a látérzék csalódásából keletkező, talán jóhiszemű, de az ahhoz értő előtt hihetetlen állítások egy állatról sem járnak oly sűrűn, mint épen a kígyókról. A kígyókat nem kedvelik, tőlük mindenki fél és mindenki életük ellen tör, csodálható-e hát, hogy róluk oly sok téves adat megy át a köztudatba. Innen magyarázható, hogy a köznép a kígyónak testméreteit száz eset közül kilenczvenkilenczben nagyítja, az 1 m. hosszú kígyót legalább is két méteresnek és a 3—4 centiméter vastagságút majdnem mindig olyan vastagnak lenni állítja, mint alsó karja a csuklónál, mert ez a köznép vastagság-mérője a kígyó vastagságával szemben. Hogy ez a nagyítás mindenütt járja, erre nézve legyen szabad egy mosolygásra készítő eseményt elmondanom.

Kis-Ázsiában török vezetőmmel, nota bene egy óriási emberrel, épen útban voltunk egy savanyúvízforráshoz. Egyszerre a kocsiuton egy szép nagy Coluber caspius iparkodott keresztül, melyet nekem sikerült élve megfogni. Az erre a csodára a közeli kukoricza-földekről összecsendült parasztok kértére, kiket e kígyó már többször megijesztett, kénytelen voltam a kígyót megölni. Innen Brussára menvén, vezetőm az úton mindenkinek eldicsekedett az én hőstettemmel (!). A kígyó vastagságát eleinte kézcuklójának vastagságával jelezte, később mindig feljebb és feljebb ment karján és mire Brussára beértünk, addigra a Coluber caspius vastagsága vetekedett egy kisebb fajú Boa-éval. És ez a nagyítás, teljes meggyőződéseim szerint, jóhiszeműleg történt. *Dr. Vutskits* úr a vipera ugrásának lehetőségét legfőképp, vagyis jobban mondva kizárólag azon észleletére alapítja, hogy egy alkalommal a borszeszes üvegbe élve tett viperája onnan magasra kiugrott.

Ezt tökéletesen elhiszem neki, egy pillanatig sem kételkedem a megfigyelés helyességében, de a kígyó ezen ugrásából (ha már *ugrásnak* nevezi hirtelen kiszökését), arra következtetni, hogy az ugrást a kígyó a szabadban is megteszi, illetve, hogy az emberre is ráugrik, megfelelőnek nem tartom.

A kígyónak a borszeszes üvegből való szerfölött gyors és így kimenthetőleg ugrásnak minősített kiszökése előttem sem ismeretlen, azonban én abból mást nem vonok le, mint azt, hogy a kígyó a neki mindenesetre kellemetlen folyadékból menekülni akarván, testének mozgékonyágát időben és térben meghatványozza. A közönséges vízisiklóról, a *Tropidonotus natrix*-ról ugyebár még senki sem állította, hogy az ugrik; most tessék egy élő siklót egy épen olyan alakú és nagyságú borszeszes üvegbe tenni, mint amilyenből a például felhozott vipera kiugrott, úgy abból a sikló is kint lesz egy pillanat alatt, amely mozgását a viperához hasonlóan kell minősíteni. Két évtized előtt magam is gyűjtöttem kígyókat és bizony az én nagy üvegeből is akárhányszor kiszökelt a sikló is, mert menekülésre irányzott mozdulatai ilyenkor hihetetlen gyorsak, úgy, hogy egy embernek, segítség nélkül, majdnem teljesen lehetetlen a kígyó kiszökését az üveg nyílásának elzárásával meghiúsítani.

Nem, emberre ugró kígyó nálunk, hála Istennek, nem létezik, e tekintetben tehát egyáltalában nincs mitől félnünk! A serpentológia eddig alig 3—4 mérges kígyóról állapította meg biztosan, hogy azok az embert is üldözőbe veszik, de ezek a forró égöv, főleg Dél-Afrika lakói.

Tudom, hogy a hazai közegészségügyi statisztika a kígyómarások következtében beállott halálozásokat is számba veszi; de ilyenek kimutatására a lapokban alig akadhatni; pedig az illető vidék lakóinak okulására az ilyen halálozások közzététele felelté szükséges lenne. Én 25 év óta lakom hazánk déli hegyes vidékén, hol a *Vipera ammodytes* az utolsó paraszt is ismeri. Ez idő alatt csak két kígyómarásról van biztos tudomásom; az egyik esetben egy berzaszkai paraszt ember a marásba behalt; a másikban egy útszináló cigány a keze hüvelykujján ejtett sebbel három hónapig volt a kórházban és életét valószínűleg csak annak köszönheti, hogy a marás helyén a húst rögtön kivágta.

Merkel Ede.

Kakas-jellemek.

Mint az embereknél, úgy az állatoknál is különböző jellemeket lehet észrevenni. Nekem különösen a kakas-jellemeket volt alkalmam megfigyelni, mert mióta csak emlékszem, majdnem mindig tartottunk tyúkot, míg más háziállatunk, azt lehet mondani, nem is volt.

Egyszer volt egy barnás tollazatú, rengeteg nagy cochinchina-kakasunk; az oly szelíd volt, hogy csak kézből akart enni; ha kézből nem kapott, akkor inkább nem is evett. Mindnyájunkat nagyon szeretett, hagyta magát bármelyikünkötől megfogni és czirógatni, de legbizalmasabb lábón állt 3 éves kis öcsémmel, akinek szinte nélkülözhetetlen barátjává lett.

Ha öcsém lement az udvarba, átölelte a kakas nyakát, — körülbelül egyforma nagyok is voltak — és úgy sétált vele fel és alá. Ha azután a sétálást megúnta, letelepedett egy bokor alá, a kakast maga mellé ültette és úgy elbeszélgetett vele, mintha csak egy másik 3 éves gyermek ült volna mellette.

Szóval kakasunk oly szelíd volt, hogy szelidebb már nem is lehetett volna. Egy szelíd lelkű öreg bácsi benyomását tette az emberre, úgy, hogy ha hinduk lennénk, bizonyára egy minket szerető jó rokon lelkét véltük volna benne.

De azért, hogy ilyen szelíd volt és sokat járt közöttünk, nem feledkezett meg kakas-kötelességeiről sem. Ha valami jó falatot, bogarat vagy kukacot talált, mindjárt hívta tyúkjait. Ha varjút vagy véresét látott, mindjárt vészjelző kiáltásokkal figyelmeztette kis csirkéit, hogy bujjanak a kotló alá.

Tyúkjai mind őt utánozták, úgy, hogy cochinchina ő felsége összes alattvalói — a kis csirkéket sem véve ki — rendkívül szelídek lettek, de persze olyanok soha sem, mint ő maga.

*

Egyszer volt megint egy közönséges kis fehér magyar kakasom. Nem sokat törődtem vele, mert nem szerettem a színét, ezért azután nem is szelídítettem úgy meg, mint ahogy elődeit szoktam volt. Pedig jó kakas volt; nagy rendet tartott az udvarában; különöseu azt nem tűrte, ha két kis gyermek-kakas összeveszett. Rögtön odament és szétvélasztotta őket. De, hogy olyan gondos apa legyen, mint amilyennek később bizonyult, azt soha sem hittem volna.

Egy szép, de hűvös tavaszi reggelen, mint rendesen, jókor felkelvén, kimentem a kis csirkéimet megetetni. Már messziről láttam egy fa alatt egy fehér kotlót ülni és kis csirkéket takargatni. Nagyon csudálkoztam a dolgon, mert hisz nekem nem volt egy fehér tyúkom sem, még kevésbé pedig fehér kotlóm. Hát mikor közelebb megyek, meglepetéssel látom, hogy a vélt fehér kotló nem más, mint az én fehér kakasom! Elmentem most már az igazi kotlót keresni és hamarosan meg is találtam; az istállóban ült a fészken és tojt. Ettől a naptól fogva, hogy újra megkezdte a tojást, nem is törődött többé kis csirkéivel. De a kicsikéknek nem volt semmi kárjuk belőle, mert hűgondozójuk ezután a kakas lett. Nappal mindig maga körül tartotta, hűvös estéken és reggeleken szárnyaival takargatta, este pedig még soká, soká ő vezette fel őket az istállóba, a vágott tűzi-fa tetejére aludni. Már majdnem anyányi nagyok voltak a kis csirkék, mikor végére elhagyta őket a kakas, vagy talán inkább a csirkék hagyták el őt.

*

Most van egy szép nagy fekete-fehérrel tarkázott bastard-kakasom. Anyja egy szép nagy koromfekete tyúk volt; (fajtájának neveit nem tudom) lába és csőre is fekete és ez utóbbi meglehetősen hajlott, úgy, hogy kissé ragadozó madárhoz tette őt hasonlónvá. Apja közönséges, magyar kakas volt, aczélfényben ragyogó tollal. Megszelídi-